

ANNE LÜPSIK – 70

Anne Tamson (Lüpsik) sündis 13. märtsil 1948. aastal Mõisaküla linnas. Peres oli juba kaks tütart; 17-aastane Daisy ja 10-aastane Tiia. Isa töötas veduri peal, hiljem lukksepana depoo, ema oli kodune. Kitsarööpline raudtee ühendas Tallinna Riiaga, aga oli väga tähtis liiklusvahend Kesk- ja Lääne-Eestis 1960. aastateni.

Bussiliiklus oli tollal väga algeline.

Juba põhikoolis oli Anne aktiivne kaasa lööma igal rindel, oli see isetegevus, pioneerirühmade juhendamine, metsaistutamine, töö sovhoosi põllul või farmis. Juba 7. klassis anti talle võimalus asendada haigeks jäänud 3. klassi õpetajat. Sellega sai tulevase pedagoogitöö seeme mulda visatud, mida aga toideti igas järgmises astmes. Mõisaküla keskkool jäi selja taha 1966. a.

TRÜ keemiateaduskonda saamist takistas füüsikaeksam, kuid EPA zootehnikateaduskonna linnukasvatuse õpperühm oli Eestile hoopis tähtsam. EPA ainus naisprofessor Leida Lepajõe võttis noored "tibukesed" kursusejuhendajana oma kaitse alla.

Kõik linnukasvatuse õpperühma üliõpilased mõõtsid, kaalusid ja hindasid tuhandeid kanamune Leida Lepajõe doktoritöö jaoks. Anne osales ka Leida Lepajõe, Ilme Nõmmisto ja Eevi Vägi töörühmas linnuliha koostise uuringutes.

Anne kuulus teaduskonna üliõpilasesindajana EPA ametiühingukomiteesse, kus tegeles isetegevuse küsimustega EPA klubis.

Linnukasvatavate esimene lend lõpetas EPA 1971. aastal. Anne diplomitöö juhendajaks oli professor Cerelius Ruus ja teemaks "Linnukasvatuse olukord ja perspektiivid Roela sovhoosis".

Seitsmekümnendatel aastatel oli Eestis linnukasvatus au sees; linnuvabrikuid ja linnufarme oli palju, nõudlus linnukasvatuse spetsialistide järele oli suur. EPA lõpetajaid meelitati hea palga ja korteriga. Anne suunati omal tahtel Kohtla-Järve rajooni Mäetaguse sovhoosi, kus asus tööle linnufarmi juhatajana. Energiat ja tahtet jäi ülegi; seda sai rakendada Mäetaguse koolis ühiskondliku töö korraldamisel, klubis lauluansambelis ning Kohtla-Järve rajooni täitevkomitees rahvasaadikuna.

Kolmeaastane praktika kogemus oli nõutav (kaasajal on sellest puudus), et võiks jätkata õpinguid aspirantuuris. Aspirandikohad olid väga limiteeritud, tavaliselt igal kateedril üks, mitte igal aastal, vaid kolme aasta möödudes vabanev koht läks uuesti komplekteerimisele. Et EPA oli veel noor (20 a), soodustati noore kaadri ettevalmistamist läbi sihtaspirantuuri teistes ülikoolides. Nii sattuski Anne Tamson Moskva Veterinaaria Akadeemia põllumajandusloomade aretuse ja geneetika kateedrisse, kus juhendajad tolleage N. Liidu tuntud korüfeed. Kolme aasta (jälle) jooksul katsed Venemaa ja Eesti haudejaamades, kohustuslike

eksamite (filosoofia alused, võõrkeel ja erialaeksam) ettevalmistamine ja sooritamine...

1977. aasta juunikuus tuli Anne Eestisse tagasi, sest kolmeaastane sihtaspirantuur oli läbi ja lõpetajatele oli töökoht seadusega tagatud. Anne võeti tööle alates 1. augustist 1977 Eesti Põllumajanduse Akadeemia põllumajandusloomade aretuse kateedri assistendina palgaga 125 rubla kuus. Kandidaativäitekirj oli valmis, aga kaitsmise järjekord oli pikk... Kandidaadikraadi kaitsmine toimus Moskvas 1978. aasta jaanuarikuus. Kaitsmise protseduur polnudki nii lihtne, sest N. Liidu avarustest ei jõudnud esimene oponent kohale, tuli määrata uus. Temale anti paar päeva aega väitekirjaga tutvumiseks. Kaitsmine toimus, aga selgus, et kohal polnud piisavalt kitsama erialanumbri teadusdoktooreid. Teadusdoktorid n.ö toodi kohale ja kaitsmine algas otsast peale. Kõik läks hästi ja juba juunikuus oli kinnitus VAKist käes. Väljaspool Eestit polnud väitekirja kaitsmine tollal sugugi lihtne, nõukogu koosseis oli arvukas, erilaadne ja tihti peitusid suhetes intriigid.

Assistent, liiati Moskvas tagasitulnu, rakendati praktikumi õppejõuna põllumajandusloomade (pml) geneetika ja aretuse õppeaines. Õppetöö toimus sel ajal nii eesti- kui venekeelsetes õpperühmades loomakasvatuse ja veterinaaria erialal. Moskvas kogutud teadmised ja vaba vene keele oskus said värske tuulena hea vastuvõtu. Seda märgati ja 1984. a valiti Anne vanemõpetajaks; lisandusi loengud pml geneetikas ja veterinaargeneetikas variatsioonstatistika alustega. Kolme aasta pärast valiti ta dotsendi kohusetäitjaks ja kahe aasta järel 1989. a dotsendiks. Põhiõppeaineks jäi viieteistkümneks aastaks geneetika, teisi sõnu loomageneetika õppeaine. Viimane loeng oli 2013. aasta sügisel. Seega 37 aasta jooksul loomakasvatust põhi- või kõrvalainena läbima pidanud üliõpilased on tunnetanud dots Anne Lüpsiku erudeeritud õpet ning nõudlikku ja õiglast suhtumist üliõpilasesse. Nad on tänulikud saadud teadmiste eest. Kasutada on ka neli Anne Lüpsiku koostatud õppevahendit tõuaretuse geneetiliste aluste kohta.

Nooruspõlve aktiivsus osaleda igalal tegevustes, ettevõtmistes ja üritustel ei saanud jääda vaka alla ja kolleegidele märkamata. Aastatega oli sihikindlus andnud püsivuse võtta midagi konkreetset ette ja viia see lõpuni. Seoses geneetikaga võin kinnitada vanematelt saadud head genotüüpi, mida toetab Anne õe Tiia püüdlikkus ja sihikindlus. Olin Tiia (Toim) kursusekaaslane ja lõpetasime koos kiitusega EPA. Tiiale polnud päritud juhivaimu, aga eesmärgi saavutamise sihikindlust küll, seejuures oli ta malbe ja iseseisev. Anne Lüpsiku juubelil selgus, et meie kohtusime esmakordselt Tiia ja Tõnu pulmas 1961. aastal. Annele on sihikindlusele lisatud ka "marssalikepp", mida pole lastud põues hoida.

Eialgu usaldati nn ühiskondlike tegevuste juhtimine. Anne Lüpsik oli 1987–1989 Ühiskondlike Erialade Teaduskonna ja 1989–1990 Kultuuriteaduskonna

dekaan. Need üksused olid tollel ajal ülikooli struktuuris, et sisustada üliõpilaste vaba aega ja anda võimalusi täiendõppeks.

Oli aeg tugevdada zooinseneriteaduskonna juhtimist ja 1990. aastal valisime Anne Lüpsiku dekaaniks, mis sujuvalt läks üle 1992. a EPMÜ loomakasvatustuudi direktori ametikohaks. Kui 1994. a liitus Eesti Loomakasvatuse ja Veterinaaria Teaduslik Instituut, jätkas Anne asedirektorina õppe alal. Nendel aastatel saime tunda, kui hästi Anne valdas oma ala ja kui konkreetset toimus õppeprotsessi suunamine. Ta tundis kolleege, teadis nende võimeid ja suundumusi, selle järgi tehti muudatusi või toodi sisse uuendusi. Seda märgati ka EPMÜ juhtkonnas, ka marssalikepp polnud põues rahulik, ja alates 1997. a kuni 2008. aastani on Anne Lüpsik juhtinud EPMÜ/EMÜ küll eri nimetustega õppeosakonda, seejärel 2014. aastani olnud juhataja asetäitja, edasi peaspetsialist ja/või juhataja kohusetäitja. Kõrvaltvaatajale pole õppeosakonna juhataja tool meie ülikoolis eriti "pigine", Annel on korduvalt tulnud kohusetäitjana uue juhataja ootel tööd teha.

Teadustöö jäi küll eelmisesse sajandisse, sest administratiivne töö on enamasti selle vaenlane. Esialgu jätkati koostööd Moskva kolleegidega linnukasvatuse teemal, teine pool aga Eesti kolleegidega veisekasvatuse teemal.

Perest on välja kasvanud kaks tütar, mõlemad lõpetasid EPMÜ majandusteaduskonna, Silja raamatupidamise ja rahanduse eriala 2000 ja Saili 2002. a ökonoomika ja ettevõtluse eriala. Ema on märganud, et ka neis on olemas see teha-tahtmine. Anne on viiekordne vanaema.

Anne Lüpsik: "Õnneks on mul kogu aeg olnud see teha tahtmine ja tahe midagi organiseerida. Ise ka ei tea, miks. Käsitööinimene ma ei ole kunagi olnud. Seevastu aias tegemised ja toimetamised meeldivad siinemaani. Ja kurkide marineerimine ja mooside keetmine, mahla tegemine, ja lastele see ka sobib, et mulle meeldib. Ise tunnen, et olen selline "omapäi" olija; ma ei ole kunagi vajanud sellist kambatamist, et pean kuhugi kuuluma, seevastu koostöö mulle sobib. Aga negatiivsed inimesed mitte."

Ikka on Anne Lüpsik süsteemselt töötanud, mille kinnituseks tegi ta oma 70. sünnipäevaks endale, paljudele meile, aga kõige tähtsam meie ülikooli ajaloole meeldiva kingituse "Eesti Põllumajanduse Akadeemiast Eesti Maaülikooliks. Arengud õppetegevuses 1951–2018." Sellist süsteemset ülevaadet vajaksid maaülikooli ka muud tegevusalad, näiteks teadustegevus, struktuur, miks ikka ei soovita isikulist ülevaadet ajast aega.

Anne Lüpsik: "Olen tänulik saatusele ning endale, et julgesin sihtaspirantuuri minna. Kui inimene on noor, siis ta ei heieta ja ei mõtle, kas ta saab hakkama. Muidugi saab, ainult tahtmist on vaja! Olen õnnelik, et olen saanud teha tööd, mida armastan."

Suureks abiks oli artikli koostamisel Anne Lüpsiku ülevaatebrošüür "Minu Elu Parimad Aastad".

Kolleegide nimel
Olev Saveli